

За редакцією О.В. Виноградової

ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА

Начальний посібник

"Магнолія 2006"

Львів 2025

УДК 338.46:069.6 (075.8)

В 49

Рецензенти:

д-р екон.наук, професор Ф.Ю.Поклонський
д-р екон.наук, професор П.О.Заремба
д-р екон.наук, професор Н.Д. Свірідова
д-р екон.наук, професор В.Ф. Данильчук

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як
навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

В 49 Основи музеєзнавства: навч. посіб. / О.В. Виноградова, В.Г. Дарчук. –
Львів: "Магнолія 2006", 2025. -179 с.

ISBN 978-617-574-063-7

Навчальний посібник підготовлено відповідно до типової програми навчальної дисципліни «Основи музеєзнавства» спеціальності 6.140103, враховує специфіку кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Автори посібника розглядають найбільш важливі етапи організації музейної справи в Україні та у світі, висвітлюють історію музейної справи від протомузейного колекціонування до теперішнього часу, розкривають механізми впливу на розвиток музейного маркетингу та менеджменту, а також з'ясовують особливості виникнення, розвитку та функціонування музеїв в різні часи, способи їх класифікації та особливості експозиційної діяльності.

Посібник призначено для студентів ОКР «Бакалавр» гуманітарних спеціальностей, викладачів вищих навчальних закладів, працівників музеїв, закладів культури.

ISBN 978-617-574-063-7

УДК 338.46:069.6 (075.8)

© Виноградова О.В., Дарчук В.Г., 2025

© "Магнолія 2006", 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ I	8
ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ МУЗЕЄЗНАВСТВА	
ГЛАВА 1.1.	
Структурні елементи музеєзнавства як наукової дисципліни	9
1.1.1. Сутність музеєзнавства як науки: мета, об'єкт, предмет, функції та завдання курсу	9
1.1.2. Структура музеєзнавства	12
1.1.3. Музеєзнавство в системі наук. Методи музеєзнавства	14
Список додаткової літератури	15
Контрольні питання і завдання	15
Тести	16
ГЛАВА 1.2.	19
Основний понятійний апарат музеєзнавства	
1.2.1. Ключовий понятійний апарат музеєзнавства. Поняття „музей” і наукові підходи до його визначення	19
1.2.2. Поняття і зміст функцій музею	21
1.2.3. Класифікація музеїв	25
Список додаткової літератури	37
Контрольні питання і завдання	37
Тести	37
	41
ГЛАВА 1.3.	
Історія виникнення й розвитку музеїв	
1.3.1. Протомузеї в античну епоху	41
1.3.2. Колекціонування у середньовіччя	42
3.3. Історичні передумови появи й типи музеїв епохи Відродження	47
Список додаткової літератури	54
Контрольні питання і завдання	55
Тести	55
ГЛАВА 1.4.	
Історія створення західноєвропейських музеїв. Особливості музеїв Америки	59

1.4.1.Способи утворення та особливості функціонування перших музеїв	59
1.4.2.Національні музеї Європи та музеї національного мистецтва	60
1.4.3. Провідні музеї світу	63
1.4.4. Метрополітен-музей	71
Список додаткової літератури	74
Контрольні питання і завдання	74
Тести	74
ГЛАВА 1.5.	
Історія музейної справи в Україні	78
1.5.1. Зародження і розвиток музейної справи на території сучасної України	78
1.5.2. Діяльність музеїв під час Першої, Другої світових війн та в післявоєнний період	83
1.5.3. Сучасний стан та перспективи розвитку музеїв в Україні	85
Список додаткової літератури	90
Контрольні питання і завдання	90
Тести	91
РОЗДІЛ II	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЇВ	94
ГЛАВА 2.1.	
Музей як науково-дослідницький заклад	94
2.1.1. Зв'язок музею і науки	94
2.1.2. Види науково-дослідної діяльності	96
2.1.3. Планування й організація науково-дослідної діяльності	98
Список додаткової літератури	100
Контрольні питання і завдання	100
Тести	100
ГЛАВА 2.2.	
Документообіг діяльності музеїв	103
2.2.1. Задачі обліку музейних фондів і створення системи фондової документації	103
2.2.2 Облік руху музейних фондів	107
2.2.3. Музейні каталоги та їх системи	110
Список додаткової літератури	111
Контрольні питання і завдання	112
Тести	112

ГЛАВА 2.3.

Організація музейної справи та управління музейною діяльністю	115
2.3.1. Поняття музейного менеджменту. Музейний фандрейзінг	115
2.3.2. Використання новітніх технологій в музеях	118
2.3.3 Теорія музейної комунікації та PR-відносини у організації музейної справи	121
2.3.4 Музей і реклама. Основні принципи музейного маркетингу	122
Список додаткової літератури	127
Контрольні питання і завдання	127
Тести	127
Додатки (закони)	132
Глосарій	170

ПЕРЕДМОВА

«Основи музеєзнавства» являє собою дисципліну, що вивчає специфічне музейне ставлення людини до навколишньої дійсності і породженого нею феномена музею. Будучи спеціальною дисципліною, музеєзнавство створює теоретичні та науково-методичні основи практики музейної справи, узагальнює його історичний досвід.

Сучасна людина живе в оточенні природних, перетворених та створених ним матеріальних предметів. Прискорений в наш час розвиток знань, як основний фактор цивілізації, спонукає суспільство зберігати подібні предмети, що втрачають своє утилітарне значення як реальні ознаки минаючої культури, що зв'язують нас з предками. Для зберігання, дослідження та подання таких предметів існують музеї. Спочатку музей обмежувався зберіганням, дослідженням та поданням цікавих, з точки зору культури і науки, речей природного і штучного походження. Поступово він набув більш широкі соціальні функції. Музей як явище соціального і культурного життя став необхідною складовою частиною культури людського суспільства поруч зі школою, вищим навчальним закладом, кінематографом, бібліотекою. Музей уособлює інший порядок пізнання, ніж просто наука, а саме пізнання з сильним емоційним забарвленням і оцінює пізнання, про-ладанного специфічними виховними якостями. Етапи пізнання музею і науки рівноправні, паралельні, але відмінні один від одного. Музей являє собою вид інтуїтивного пізнання, заснованого на наочності, тоді як наука являє собою порядок понятійного пізнання. Наука описує дійсність і створює її понятійну модель, а музей творить дійсність з її власних елементів.

Музей не залишився осторонь від змін, хоча сьогодні все важче застосовувати до нього відомчий підхід і розглядати в ізоляції від інших областей соціокультурної діяльності, від громадської думки і підтримки, що є необхідною умовою збереження історико-культурної спадщини, відтворення творчого потенціалу та розвитку культурного життя. Глобальні процеси інтеграції, урбанізації та міграції відривають безліч людей від їх "грунту", від сім'ї і "малої батьківщини", від безпосередньої культури традиційного суспільства. Відновлення зв'язку людей з їх минулим, спадкуванням ними культурних традицій попередніх епох, передача культурного досвіду наступним поколінням немислимі без активної участі музеїв.

Музеєзнавство застосовує прийоми польового дослідження і систематичного безпосереднього спостереження, соціологічні методи в процесі комплектування музейних предметів, вивчення відвідувачів, використовує різноманітні методи, які застосовуються товариствами і природничими науками, в тому числі взаємну документацію, порівняння, аналіз, типологізацію, а також рентгенографію, спектрограф, хімічний аналіз (в консервації та реставрації) і експеримент (в експозиції).

Навчальний посібник «Основи музеєзнавства» підготовлено для студентів напряму «Туризм» як денної, так і заочної форм навчання відповідно до програми курсу «Основи музеєзнавства».

Інформаційне наповнення посібника базується на основі раніше опублікованих монографій, статей, довідників, праць, лекцій та інших матеріалів вітчизняних авторів з різних профільних напрямків діяльності музеїв в Україні і за кордоном та матеріалах лекцій, які були прочитані авторами студентам Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.

Навчальний посібник складається з десяти основних розділів, у яких узагальнені за проблемно-хронологічним принципом основні структурні розділи програми дисципліни «Основи музеєзнавства».

Дисципліна «Основи музеєзнавства» включає теорію та історію музейної справи, музейне джерелознавство, музеографію та методику музейної справи, особливості виникнення, розвитку та функціонування музеїв в різні часи, способи їх класифікації, особливості експозиційної діяльності. Вона інтегрувала елементи різних дисциплін: історіографію, джерелознавство, археологію, етнографію, нумізматику, сфрагістику, палеографію тощо.

Метою дисципліни «Основи музеєзнавства» є формування системних знань з концептуальних основ організації діяльності музеїв; а також теоретичне обґрунтування та розробка науково-методичного забезпечення, практичних рекомендацій щодо організації обслуговування туристів; системи взаємодії з відповідними організаціями.

Завданням курсу є формування у студентів теоретичних і практичних знань про музеєзнавство як сферу знань, необхідну в професійній діяльності, а саме - ознайомлення з характером збірок найбільших музеїв світу та України, а також набуття практичних навичок щодо створення музею у певній установі, веденні фондової документації музею, побудові експозиції тощо.

Навчальний посібник орієнтований на широкий загал читачів – працівників музеїв, закладів культури, науковців та викладачів, аспірантів та студентів.

Навчальне видання

Виногорова Олена Володимирівна, докт.екон.наук, професор
Дарчук Вероніка Геннадіївна, ст. викладач

ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА

Навчальний посібник

Керівник видавничого проекту В. М. Піча

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс.
Умовн. друк. арк. 11,5.

ПП “Магнолія 2006”, м. Львів-53, 79053,
Україна, тел.+380503701957
e-mail: magnol06@ukr.net.

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року, видане Державним комітетом
інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України

Надруковано у друкарні видавництва “Магнолія 2006”